

השיעור השבועי

גליון מספר 349

הרב המקריא: הרח"צ אליהו מדינה שליט"א
רב הרובע היהודי בירושלים

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:13	20:17	19:26	תל אביב
21:10	20:15	19:24	חיפה
21:14	20:18	19:27	באר שבע
21:10	20:15	19:24	

נשא | ה' סיון תשפ"ב

כותב ועורך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

הלכות ליל חג השבועות

מעלת הלימוד בליל שבועות. לימוד התיקון, ומה יעשו בני הישיבות. קישוט בתי הכנסת בפרחים. גדר איסור "ובחוקותיהם לא תלכו". קציצת ענפי אילן בשמיטה. פסיק רישיה דלא ניהא ליה, בשבת ובשמיטה. פסקי מרן זיע"א לבני תורה. יום ירושלים. מהלכות ברכות המצויות בליל שבועות

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

הגר"א והמגיד מדובנא

ה. מספרים שפעם נזדמן המגיד מדובנא לבית הכנסת של הגאון מוילנא בליל שבועות, והגר"א עסק בתיקון, והמגיד מדובנא ישב ולמד גמרא. פנה אליו הגר"א ושאלו: מדוע מר אינו קורא את התיקון? השיב לו המגיד מדובנא במשל כהרגלו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, סוכנים שרוצים להציג את מרכולתם, לוקחים תיק קטן ומאחסנים בו דוגמאות קטנות של בדים, בצבע כזה ובצבע כזה, והולכים מכפר לכפר וממדינה למדינה, ומראים לסוחרים. ואף שהדוגמאות עצמן לא שוות כלום, אבל יש תועלת בכך שהרואה מזמין מהסחורה בכמות גדולה. אמר המגיד מדובנא לגר"א, כבודו יודע את כל התורה כולה, ולכן קורא את התיקון, שהוא דוגמאות וראשי פרקים מכל התורה, אבל לי אין הרבה תורה ועל כן אין ערך לדוגמאות. על כל פנים נמצא שהגר"א עם כל גדלותו למד תיקון. וכמו שכתב החיד"א הנ"ל.

מה יעשו בישיבות

ו. אצלנו בישיבת "חזון עובדיה" הנהגנו במשך עשרות שנים, שבתחילת הלילה מיד לאחר הסעודה, נכנסים לבית המדרש, ולומדים גמרא עם חברותא בחשק, ואם כל אחד ילמד לבדו האווירה תהיה חלשה. ובחצות הלילה דופקים על השלחן ומכריזים לקרוא קריאת שמע, ולאחר מכן מתחילים את התיקון. והרווח בזה, שכל הלילה מנוצל ללימוד התורה, כי בחורים צעירים קוראים מהר, ואם כבר בשעה תשע וחצי או עשר יתחילו לקרוא את התיקון, יגמרו אותו בשעה שתים או שלש לפנות בוקר, וילכו למקווה ולכותל, כי רוצים לטייל, "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד, י)... ויגרם ביטול תורה. אבל חבל להפסיד כל רגע מהלילה היקר והקדוש הזה, שהקב"ה מברך אותנו בשבעים ברכות ונותן לנו כתרם. ולכן התחלנו את התיקון בחצות הלילה, וכך היו צריכים לקרוא את התיקון בלחץ של זמן, עד עלות השחר, ומיד כשמסיימים את התיקון מתחילים תפלת שחרית, ונמצא כל הלילה כולו עובר בקדושה. וכך אני ממליץ לנהוג בכל ישיבה, ללמוד גמרא עד חצות, ומחצות לקרוא את התיקון, "לחצאין כשרה". בתחילת הלילה הייתי מסתובב בבית המדרש, וראיתי כמה בחורים שיש להם 'נשמה גבוהה', והחזיקו קריאי מועד מתחת לגמרא וקראו את התיקון. אמרתי להם, וכי אני לא יודע מהי חשיבות התיקון?! אבל אל תפרשו מן הציבור, המסגרת של הישיבה מחייבת, ולכן תלמדו גמרא בחשק, ובחצות תתחילו לומר את התיקון {ובני ישיבות הנמצאים אצל בעלי בתים, לא יפרשו מן הציבור, ויקראו כל הלילה את התיקון}.

מעלת הלימוד בליל שבועות

א. בזוהר הקדוש (פרשת אמור דף צח ע"א) מובא, חסידים הראשונים לא היו יושנים בליל שבועות, והיו עוסקים בתורה, ואומרים באו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות. ובהקדמת הזוהר (ח"א דף ת. ת) מובא עוד, כל אלו שמתקנים התיקון בלילה הזה ושמוחים בו, כולם יהיו רשומים וכתובים בספר הזיכרונות לפני ה' יתברך, ומברך אותם בשבעים ברכות וכתרים של העולם העליון. תראו את המעלה העצומה להישאר נייעורים וללמוד במשך כל הלילה.

מה לך נרדם

ב. בפרקי רבי אליעזר (פרק מא) מובא הטעם שנשארים נייעורים כל ליל שבועות, כי בשעת קבלת התורה ישראל נרדמו, והקדוש ברוך הוא נצרך להעירם על ידי קולות וברקים, כמו שעון מעורר... והיה קטרוג על עם ישראל, איך אתם נרדמים בליל מעמד הר סיני, אתם לא מתביישים?! ובכדי לכפר על זה, נשארים ערים ולומדים כל הלילה. וכידוע שבועות גם בני אשכנז יושבים ולומדים כל הלילה, שלא כמו בליל הושענא רבה, שאז רק הספרדים נוהגים להישאר נייעורים וללמוד כל הלילה, כי הוא יום דין של מסירת הפתקים.

לכו נא הגברים

ג. המנהג להישאר נייעורים וללמוד כל הלילה, שייך רק לאנשים ולא לנשים, וכתב רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים ס"ט), שעל פי הקבלה יש מעלה מיוחדת ללומדים בליל שבועות, ומעלה זו אינה שייכת בנשים, כי תחילת התיקון הוא בספירת העומר, והלא הנשים פטורות ממצות ספירת העומר, שהיא מצוה שהזמן גרמא. אם רוצות לסייע ולהכין כוסות תה וקפה ללומדים, תבוא עליהן ברכה, אבל לא שמענו מעולם שיבואו ויקראו את התיקון.

תיקון ליל שבועות

ד. כל אחד ואחד ילמד את התיקון המובא בקריאי מועד, שנתקן על פי שער הכוונות (דף פט ע"א), שהסתמך על הקדמת הזוהר הנ"ל. אמנם בספר חק יעקב (סימן תצד) כתב, שהתיקון מיועד רק לעמי הארץ שאינם יודעים ללמוד, אבל מי שיוודע ללמוד גמרא או הלכה, שלחן ערוך ומגן אברהם ובאר היטב ושאר פוסקים, ילמד מה שיוודע. אולם מרן החיד"א בספר לב דוד (פרק לא) לא הסכים אתו, וכתב שאותם הלומדים גמרא או רמב"ם, לא טוב עשו לבנות במה לעצמם, שהרי לא חסר זמן ללמוד גמרא, וחייב מוטל עליהם ללמוד את התיקון.

לתגובות וכן לקבלת הגיליון במייל: d95872@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמות מרת שרה זהרה בת יונה ע"ה שנלב"ע ז' אדר ב' תשפ"ב ת.צ.ב.ה.

שטיחת פרחים בבתי הכנסת

ז. היום נוהגים כמעט בכל המקומות לקשט את בתי הכנסת בפרחים ושושנים, לא מפלסטיק אלא אמיתיים... כך הביא הרמ"א בהגה (סי' תצד סעיף ג), ומקורו מדברי מהר"ל (ה'ל' שבועות) - מחכמי אשכנז לפני כ-600 שנה - שנוהגים לשתוח על רצפת בית הכנסת עשבי בשמים ושושנים לשמחת הרגל. ובספר לקט יוסף (ח"א עמ' קג) כתב שכך גם נהג מהרא"י בעל תרומת הדשן, וזכר למה שאמרו חז"ל (שבת פח): כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים, שנאמר "שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר" (שיר השירים ה, ג).

"ובחוקותיהם לא תלכו"

ח. וכן נוהגים להעמיד ענפי אילנות בבית הכנסת ובבתים, לרמוז למה שאמרו במשנה (ר"ה טז), בעצרת נידונים על פירות האילן¹. אמנם החיי אדם (כלל קלא סי' יג, ובחכמת אדם כלל פט סי' א) כתב, שהגאון מוילנא ביטל מנהג זה בקהילתו, לפי שעכשיו חוק העמים להעמיד ענפי אילנות בחג שלהם, ונאמר "ובחוקותיהם לא תלכו". וכן כתב בספר מעשה רב (סי' קצא). אולם מבואר במהרי"ק (שורש פח) - היה לפני כ-550 שנה בדור סמוך למרן - שאיסור "ובחוקותיהם לא תלכו" נהג רק כשאין טעם בדבר, שכן מורה לשון חוק (עין רש"י יומא טז), מה שאין כן כשיש טעם וסיבה למנהג, אין בזה איסור. ועוד כתב שאיסור זה נהג בדבר שנהג בו הגויים דרך שחץ וגאווה, אבל דבר שנהג בו לתועלת כל שהיא, או משום כבוד וכדומה, מותר². והובא להלכה בבית יוסף (יו"ד סי' קעח). וכן מוכח מדברי הר"ן (ע"ז יא) והריב"ש (סי' קנח), וכן פסקו הרמ"א ומהרי"ק (שם). וכאן נוהגים לקשט את בתי הכנסת בעצים ופרחים, לרמוז לדברי חז"ל שבעצרת נידונים על פירות האילן, וכן למטרת יופי ולשמחת הרגל, וכיון שיש בזה טעם והגיון, מותר.

אין לבטל המנהג

ט. בספר חוט המשולש (עמ' קכח) כתב, שבימי החתם סופר היו נוהגים שבכל חג השבועות היו מפארים בית אלוקינו על ידי קישוט בית הכנסת בענפי אילנות ובמיני עשבים שריחים הטוב נודף למרחקים, ובמקום מושבו של החתם סופר היו עושים כילה מיוחדת מענפי אילנות ושושנים, ופעם אחת קרה שגבאי בית הכנסת ביטל המנהג והורה שלא לעשות כן, וכשבא הרב לבית הכנסת וראה שינוי המנהג מכל ליל חג שבועות שבכל שנה ושנה, הרע לו מאד, והקפיד על הגבאי, ונענש בעונש קשה, ר"ל. גם הגאון רבי יוסף שאול נתנזון כתב בספרו יוסף דעת (יו"ד סי' שמח), שמנהג ישראל להעמיד ענפי אילנות בחג השבועות תורה הוא. וכן כתב המהרש"ם (דעת תורה או"ח שם) - היה גדול הדור לפני מעל 100 שנה.

אם ענפי האילן מוקצה

{הענפים ששטחום בבית הכנסת מערב יום טוב אינם מוקצה, וכמו שכתב האליה רבה (סי' תצד סי' יב), ולכן מותר לחתוך אותם ביד כדי להריח. וכבר בגמרא ביצה (ג:) מבואר, שאין איסור בקטימה מעץ תלוש. וכן פסק הרמב"ם (פרק יא מהלכות שבת הלכה ח): מותר לקטום עצי בשמים להריח בהם, אף על פי שהם קשים ויבשים. אמנם בשיורי כנסת הגדולה (סי' שכב הגהות הטור אות ב) החמיר בזה, אבל המאמר מרדכי (סי' שכב סק"ד) והגאון רבינו חיים בן עטר בספרו ראשון לציון (בחידישו לביצה ג:) והפרי מגדים (סי' שכב א"א סק"ו) דחו דבריו והעלו להתיר. וכן עיקר. ולכן אם עורכים ברית בבית הכנסת בחג שבועות, מותר לקטום מהענפים שיש בהם ריח ששטחום בבית הכנסת, כדי לחלקם לצבור כפי שנוהגים בעת המילה.}

¹ לכן יש לוקחים פירות ממש ומניחים מעל ארון הקודש, אבל השנה שנת שמיטה וצריכים להיזהר לא לקחת פירות הקדושים בקדושת שביעית, כגון פירות שגדלו אצלו בגינה, כי עליהם נאמר "לכם לאכלה", ודרשו חכמים (בפסחים נב:) לאכלה ולא להפסד. אך אם הפירות גדלו בקרקע שנמכרה לגוי, להלכה אין בהם קדושת שביעית ויכולים להשתמש בהם.

² בשו"ת יביע אומר ח"ג (חיו"ד סי' כד) דן, אם מותר לתת זר פרחים על ארון המת, ולזרוע דשא ושושנים בבית הקברות, וכן אם מותר לשאת המתים על גבי עגלה עם סוסה, או שיש בכל זה איסור "ובחוקותיהם לא תלכו", שכן מנהג אומות

גיוזם ענפי אילנות בשמיטה

י. השנה אנו נמצאים בשנת השמיטה, ויש שמקפידים לחתוך את הענפים מהאילנות בשינוי, כלומר שאינם חותכים בכלי המיוחד לזמירה, אלא בסכין וכדומה, כי חוששים לאיסור זמירה דרבנן. וכן כתב החזון איש (סימן ט אות ז), שאם אינו עושה ככללי הגיוזם ודקדוקי הזמירה, בזה אומרים שאם כוונתו לעצים מותר. אבל לפעמים הענף לח ולא יבש, וקשה לחתוך אותו בשינוי, ובפרט גבאי בתי הכנסת שרוצים לחתוך כמות גדולה לחג השבועות, ולכן צריכים לדעת שמעיקר הדין מותר לגוזם את הענפים בלי שינוי כלל, שהרי אינו מתכוין לזמור לתועלת הצמחת והשבחת האילן, והרי הוא בכלל פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן, כלומר שאף שעל ידי הגיוזם פסיק רישיה שיצמת, בכל זאת מותר, כי לא איכפת לו כלל מהשבחת האילן, ושמיטה בזמן הזה מדרבנן, כהסכמת רוב ככל הפוסקים, וכמו שכתב הר"ן (ע"ז ט). שכן דעת הרמב"ם.

פסיק רישיה בשאר איסורים

יא. עוד יש לצרף דעת האומרים שגם לאוסרים פסיק רישיה בדרבנן, הוא דוקא בהלכות שבת, שמלאכת מחשבת אסרה תורה, מה שאין כן בשאר איסורים כגון הלכות שביעית, אין לאיסור פסיק רישיה בדרבנן, וכך כתבו גדולי האחרונים, מהם הגאון החתם סופר (חיו"ד סימן קמ) - והוכיח כן מדברי הרא"ש (פ"ב דפסחים ס"ב), הרב אגורה באהלך (ד"כ ע"א), הגאון המהרש"ם (ח"א סי' קכב ד"ה ומה שכתב, ח"ג סי' ז' דס"ז רע"א, וח"ז סי' ס"ס קלג), אר"ן צבי תאומים (סי' ח' ד"ה אך).

פסיק רישיה בשביעית

יב. נפקא מינה להדליק מזגן בשמיטה כאשר מטפס מים לגינה, או מי ששוטף את רכבו ברחוב - כגון שהוא בטלן וחושש לשתוף אצל הישמעאלים מחשש לגניבות - והמים יורדים לגינה, או ששוטף את הרצפות והמים יורדים לגינה, וכן פתיחת חלון כנגד צמחים, שזה גורם לצמיחת הפרחים שבבית. להלכה בכל האופנים הללו יש להקל.

כמה טעמים להקל

יג. נימוקי ההיתר בכל המקרים הנ"ל, שהרי התורה שאסרה לעשות מלאכה בשביעית, אסרה רק מעשה בידים, אין לך בו אלא חידושו, אבל גרמא מותר. וכן יש להקל מעוד טעמים, שהרי לדעת התרומת הדשן (סימן סד) ועוד פסיק רישיה בדרבנן מותר, ובפרט לדברי המשנה ברורה (בשעה"צ סימן שטז סי' יח) שיש להקל בפסיק רישיה בתרי דרבנן. ואיסור השקיה בשביעית הוא מדרבנן, ומכיון ששביעית בזמן הזה היא מדרבנן, הרי זה פסיק רישיה בתרי דרבנן.

פסיק רישיה דלא איכפת ליה

יד. וכל שכן שלפעמים זהו פסיק רישיה דלא איכפת ליה, כי הוא לא צריך לגינה את מי המזגן או הרכב או השטיפה. התוס' (שבת קג.) והרשב"א (שבת מב: כתובות ו.) ומהר"ם מרוטנבורג (בתוס' יומא לה.), כתבו לגבי שבת, שפסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן מותר, וכן כתבו בספר בתי כהונה (חלק בית דין סי' יח), תורת שבת (סי' שיד סק"ג. וסי' שכו סוף ס"ק יד), הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"א סי' ר), הגאון רבי יצחק אלחנן - היה גדול הדור לפני כ-100 שנה - בשו"ת באר יצחק (חאו"ח סי' טו ענף ה), הדברי מלכיאל (ח"ב חיו"ד סי' מב אות לא) - מגדולי הדור לפני כ-200 שנה. וכך מסקנת מהר"ם בריסק (ח"א סי' נט). גם הגאון החזון איש (סימן נו אות ה) כתב, פסיק רישיה דלא איכפת ליה מותר. והפלא שבספרו לעיל (סימן נאות ה) כתב שיש להקל רק לעניין מיעוט ענבי הדס, שהוא שבות קל. זו סתירה בדבריו. על כל פנים הבאנו הרבה ראשונים ואחרונים שכתבו להקל בדבר לעניין שבת,

העולם עם מתייהם. והביא את דברי הגר"א (יו"ד סי' קעח סק"ז) שאוסר, והגאון רבי בצלאל ז'ולטי - רבה של ירושלים לפני כ-50 שנה - כתב מאמר בקובץ נועם (ח"ב עמ' קסא) להחמיר על פי דבריו, אבל ביביע אומר כתב שעל פי דברי מהרי"ק שהביאו הבית יוסף להלכה, נמצא שאין בזה איסור משום חוקות הגויים, כי יש לכך סיבה משום כבודו של הנפטר. ועוד כתב שם (סי' כה אות ז), בדבר התופעה החדשה של החברא קדישא ללבוש בגדים שחורים וכובע שחור, שאין בזה איסור משום חוקות הגויים, כי זהו סימן של אבלות, ומכל מקום יותר נכון שלא לנהוג את כל הני"ל. ולפי זה, כשיש אזעקה ביום הזיכרון ואנשים עומדים דום, כיון שיש להם טעם וסיבה, אין בזה איסור "ובחוקותיהם לא תלכו".

להצלחת רבי גרשון בן מרים

לרפואת: לוי יצחק בן חיה בלה. לע"כ: רבי שמעון בן רחל אוחנה. רחל בת פורטונה כינה ומלוי. אפרים בן מרים ויפת. יצחק ברכיה בן ביילא

וכל שכן בשביעית, שכתבו גדולי האחרונים - הובאו לעיל - שלכל הדעות פסיק רישיה דלא איכפת ליה בשאר איסורי דרבנן מותר.

פסקי מרן היביע אומר לבני תורה

טו. הרחבתי בכל זה כדי להוציא מלב הטועים לומר שכל מה שמרן זצ"ל בשו"ת יביע אומר ושאר ספריו היקל בפסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, זה רק בשביל הבעלי בתים, אך בני תורה צריכים להחמיר³. אבל וכי התוס' ומהר"ם מרוטנבורג והרשב"א ועוד, וכן החזון איש ומהר"ם מבריסק וכל האחרונים הנ"ל, כולם פסקו רק לבעלי בתים?! יש דברים שמרן זצ"ל כתב מפורש, שהמיקל יש לו על מה שיסמוך, והכוונה בזה, כמו אדם שנשען על שלחן או סטנדר, שאם יזוזו עלול ליפול, ובדברים הללו בעלי בתים שקשה להם להחמיר יכולים להקל, אבל בסתם כשמרן פסק להקל, פסק על פי דברי הראשונים או גדולי האחרונים, וברור שכונתו לפסוק בזה גם לבני תורה.

התעלמות מוחלטת

טז. סיפרו לי שלפני כשנה מוכן "אהבת שלום" הוציאו לאור משנה ברורה עם "גאוני ספרד", והביאו שם את הדעות של כל חכמי הספרדים, כולל של האור לציון - אף שחכם בן ציון אבא שאול זצ"ל עצמו לא כתב את הספרים אלא רק תלמידיו - אבל מפסקי מרן זצ"ל לא הזכירו כלום. ואחד העורכים - שאני מכירו - שלח להודיע לנו, כי בעת העריכה הוא הכניס את כל פסקי מרן, מתוך הספרים יביע אומר, יחווה דעת, ילקוט יוסף, אך בנו של ראש המכון מחק הכל בהוראת אביו. וכששאלו אותם למה השמיטו, אמרו שהפסקים של מרן הם לבעלי בתים. אוי להם שכך עשו, איך לא מפחדים, שיעלו לקברו של מרן עם עשרה ויבקשו מחילה, ויגנוזו את כל הספרים ויוציאו מחדש עם פסקי של מרן, שכל פסקיו מיוסדים על אדני פז. אולי יחוס ואולי ירחם, והוא רחום יכפר עוון.

יום ירושלים

יז. אנו נמצאים לביל כ"ח באייר, אולי הצעירים לא מבינים את החשיבות של היום הזה שנקרא 'יום ירושלים', אבל אנחנו זוכרים את התקופה הזו, וחוונו על בשרנו את הניסים שהתרחשו במלחמת ששת הימים. בשנת תשכ"ו לפני המלחמה היה פחד גדול בעם ישראל, כל הצבאות - סוריה, ירדן, מצרים, עיראק ועוד - איימו לזרוק אותנו לים, להשמיד להרוג ולאבד ולשחוט את כל היהודים ח"ו, והיינו יושבים במקלט ורועדים מפחד. אני זוכר כשהתחילה המלחמה והפגזו את השכונות כאן בירושלים, מרן זצ"ל ישב במקלט למטה, יחד עם שכנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, ולמדו יחד מסכת יבמות - שהיא מסכת קשה. באמצע הלימוד פגע פגז בבניין שלנו בקומה השלישית והרס את כל הקומה, וחשבו שכשיצאו מהמקלט ימצאו תל חרבות... אך ב"ה גבר עלינו חסדו והדירות שלנו נשארו שלמות. ובאותו הזמן חכם בן ציון ששמע את הפגז נכנס לפחד

³ מתוך "השיעור השבועי" משנים קודמות: צריך לדעת כללי הפסיקה, אתה שומע אנשים שמכריעים את ההלכה בצורה לא נכונה, כי הם לא יודעים כללי הפסיקה. למשל, נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, לביל החג וגם ביום אוכלים בשר, כי זו שמחת יום טוב, אין שמחה אלא בבשר ויין (פסחים קט), אבל בבוקר - אחרי שהיו ערים כל הלילה - מתפללים בנץ החמה ואחרי התפלה מקדשים ואוכלים מאכלי חלב, הולכים לנוח בשעה שמונה או תשע וקמים בערך בשעה שתיים עשרה - לא ישן כל היום, זה ביטול תורה - ואוכלים בשר. אדם שרוצה לאכול בשר מיד אחרי הארוחה החלבית רשאי, בגמרא בחולין (קד): תנא אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, כלומר שמעיקר הדין עוף וחלב נאכלים אחד אחרי השני בלי להמתין שש שעות, ובגמרא (חולין קה) מבואר עוד שלאחר אכילת מאכלי חלב אין צורך להמתין כלום, אבל בין בשר לחלב נהגו להמתין שיעור מסעודה לסעודה, והראשונים - הרי"ף והרא"ש (שם) והרמב"ם (פ"ט מהלכות מאכלות אסורות הכ"ח) ועוד - שיערו שזה בערך שש שעות, מרן זצ"ל ביביע אומר (ח"א חו"ד סימן ד אות יג) מיקל במקום צורך להמתין בין בשר לחלב חמש וחצי שעות, לא לצורך גלידה וממתקים, אלא אם יש צורך לסעוד אחר חמש וחצי שעות כמו במחנות הצבא וכדומה. אבל האוכל גבינה ואחר כך בשר אינו צריך להמתין שש שעות, וכך היה אצל אברהם אבינו, כמו שנאמר "ואל הבקר רץ אברהם", יתכן שהביא להם בשר וחלב, אבל אפשר לומר שהביא להם גבינה ואחר כך בשר, וכך מבואר במדרש (לקח טוב וירא ית, ח). ומי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, ילעס חתיכת לחם ויעביר את הטעם של החלב מהפה, וגם ישתה משהו, אם הוא פרסי ישתה תה... ואם היה לו פיצה ונגע בה ביד, ישטוף ידים, ואם

וכולו רעד, ואמר: מה זה, מה קרה?!... מרן תפס אותנו ביד ואמר לו: רבי בן ציון, בא נמשיך, וכך המשיכו ללמוד עוד דף, ועוד דף (וראה חזו"ע ד' תעניות עמ' תפס). אין ספק שהלימוד שלמדו בירושלים בישיבות הקדושות, ישיבת מיר, ישיבת חברון, ישיבת פורת יוסף, שבכל הימים הללו למדו בהתמדה וקראו תהלים בבכיות, זה אשר נתן את הכוח לחיילינו לנצח במלחמה, כי על פי דרך הטבע אף אחד לא חלם שלא רק שלא נפסיד במלחמה, אלא גם נכבוש את הכותל ועוד מקומות קדושים. היה ממש נס ופלא!

אין לברך על ההלל

יח. בזמנו היה דיון במועצת הרבנות הראשית לישראל - בנשיאות הרבנים הראשיים הרב נסים והרב אונטרמן - האם לתקן לקרוא הלל בברכה ביום זה בכל שנה ושנה, או לא. והמסקנה היתה שלא יאמרו וידו, אבל אין בידינו כוח לתקן לברך על ההלל, כיון שהנס לא נעשה לכל עם ישראל, אלא רק לעם היושב בציון שהיו מעטים. וכמו שכתב החיד"א (חיים שאל ח"ב סי' יא). גם מרן זצ"ל פרסם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות וביום ירושלים, והרב גורן - הרב הראשי האשכנזי - רצה לתקן לברך על ההלל וגם לברך שהחיינו, אבל מרן התנגד לזה, כי זו ברכה לבטלה. ואמר שמי שרוצה לומר הלל בלי ברכה יכול, כי מה שאמרו (שבת קיח): הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, לא שייך כשאומר ההלל בדילוג, ובפרט כשאמרו פעם בשנה להודות על נס (ראה יבי"א ח"ה חאו"ח סי' לה).

הכרת הטוב

יט. בכל אופן אנחנו זוכרים את הנסים והנפלאות שה' עשה לנו, ואסור לנו להיות כפויי טובה. חזקיהו המלך היה אמור להיות משיח ולגאול את ישראל, אבל בסוף הפסיד כי לא אמר שירה ולא הודה לקב"ה על הנס הגדול שנעשה להם, שקמו בבוקר וראו את כל חיילי סנחריב פגרים מתים (סנהדרין דג). לכן אנחנו מזכירים את הנסים שנעשו לנו במלחמת ששת הימים וגם בשאר המלחמות, אנחנו חיים כאן על ניסים, וצריך להודות לקב"ה ולהכיר לו טובה על ניסיו ונפלאותיו.

מהלכות ברכות המצויות כליל שבועות

מתוך השיעור השבועי של מרן הראשון לציון שליט"א משנים קודמות

ברכה אחת לכל הלילה

כדי לעורר את הלומדים שלא ישנו, נוהגים להביא פירות ושניה, מי ששתה כוס אחת בשעה שתיים עשרה בלילה, ואחר כך בשעה שתיים שותה עוד כוס, לא מברך על כל כוס, אלא די בברכה אחת לפטור כל מה שישתה אחר כך. והוא הדין בשאר הברכות, כגון שאכל אבטיח בשעה שתיים עשרה, לא יברך שוב ברכת האדמה על האבטיח שיאכל בשעה שתיים, אלא ברכה אחת פוסרת הכל. אמנם יש בזה מחלוקת אם מברך על כל כוס וכוס, דעת הראשון לציון הגאון רבי חיים אברהם גאגין בספרו חוקי חיים (חאו"ח סימן א) שצריך

לא נגע כגון שאכל עם מזלג או שתה כוס חלב לא צריך לשטוף ידים. וכן בין דגים לבשר, אם היו קוצים בדגים והוא נגע בהם בידו, צריך לשטוף ידים, אבל אם לא נגע בדגים אינו צריך לשטוף ידים. וכך כתבו כל הפוסקים, אלא שבזוהר הקדוש (פרשת משפטים דקכ"א סע"א) כתוב שמי שאוכל בשר וחלב בשעה אחת זה מסוכן מאוד וגורם להתעוררות הדינים. יש מפרשים שדברי הזוהר נאמרו גם על האוכל גבינה ואחר כך בשר, אבל יש אומרים שכונת הזוהר על האוכל גבינה ובשר יחד או אוכל בשר ואחר כך גבינה, אבל גבינה ואחר כך בשר אם עושה הפסק ביניהם מותר. ועל כל פנים כלל בדינו - וכתבו אותו הרא"ם (בתשובה סימן א) הרדב"ז (ח"א סי' לו, פ) השלמי ציבור (דני"ג ע"א) ועוד - שכל מקום שהקבלה חולקת על התלמוד שלנו הלכה כמו התלמוד, וכאן זו גמרא מפורשת שמותר לאכול בשר אחרי גבינה. יש מחבר אחד מזמננו שלא רגיל ללמוד יביע אומר, אם היה לומד, חוץ מהיקף התורה שהיה מרויח, היה יודע גם כללי הפסיקה, והוא אמר שמי שאכל גבינה צריך להחמיר ולחכות שש שעות לבשר, ובפרט בני תורה צריכים להחמיר. אבל זה נגד מרן השלחן ערוך (יו"ד סי' פט סיפ"ב) שכתב שמי שאכל גבינה אחרי בשר ישטוף את פיו. ובמלים אחרות, אותו מחבר אומר שמרן הבית יוסף חיבר את חיבורו לבעלי בתים, לא ל'בני תורה'... זה נורא ואיום לומר כך. כתב מהר"י פראג' (סי' נט, דני"ג רע"א) - היה לפני כ-300 שנה - שהמורה לרבים נגד דעת המרא דאתרא נקרא מזלזל בכבוד רבותיו, כי הרי הוא כאומר: הם היקלו, אבל אני מחמיר! וכי יש תורה לבני תורה ותורה לבעלי בתים?! לפי ההלכה מותר לאכול בשר אחר גבינה, ישתה מים ויעביר את הטעם, וכשהיד נקיה אינו צריך לשטוף ידים. ע"כ.

לברך על כל כוס וכוס, וכותב שכך המנהג. וכן כתב בשו"ת פני יצחק ח"א (בהלכות ברכות סימן רכ). אולם המנהג בזה אינו ברור, יש בזה תשובה ארוכה בשו"ת יביע אומר חלק ו' (תא"ו"ח סימן כז), ואני אומר בקיצור את המסקנא, ברכה אחת פוטרת כל מה שישתה אחר כך.

שינוי רשות

מי שיצא מחוץ לבית הכנסת, לא לחדר מדרגות, אלא חוץ לבנין, אפילו לחצר שבתוך הגדר של בית הכנסת, כל שיצא תחת כיפת השמים, חוזר לברך שהכל. ומי שרוצה להרוויח מאה ברכות ביום טוב, יכול לכתחילה לצאת, ואז כשיחזור יברך שוב.

השאיר חברים

היוצא מבית הכנסת וחוזר, ועשה עוד כוס תה, אף על פי שהשאיר חברים בבית הכנסת, חוזר לברך, כך דעת מרן השלחן ערוך (סימן קע"ח סעיף ב) שלא מועיל חברים לענין שתיה פירות, ואפילו שהשאיר חברים חוזר לברך ברכה ראשונה. ואמנם דעת הרמ"א (שם) שאם השאיר חברים, אינו חוזר לברך, וכך נוהגים אחינו האשכנזים היוצאים ביד רמ"א. אבל אנחנו נוהגים בזה כדעת מרן השלחן ערוך, בצירוף דעת הסוברים שכך המנהג לברך על כל כוס.

שינוי רשות בסעודה

יש בכלל שאלה אפילו לגבי סעודה, אם שינוי מקום גורם לברכה, בגמרא בפסחים (קא), הובאה בזה מחלוקת רב חסדא ורב ששת, לרב חסדא שינוי מקום גורם לברכה רק בדבר שאינו קובע ברכה במקומו, כגון שאם שתה שתיה או אכל פירות ויצא לבחון, כשחוזר צריך לברך, אבל דבר שקובע ברכה במקומו, דהיינו אם אכל לחם, ובאמצע הסעודה יצא החוצה וחוזר, אינו צריך לחזור ולברך, כי לקביעה קמא הדר, הוא חוזר למקום הקביעות. ולדעת רב ששת אפילו אכל לחם, ובאמצע הסעודה יצא, כגון שהיה לו טלפון והלך מהמטבח לחדר, כי לא רצה שישמעו אותו, וכל שכן אם הלך לחדר מדרגות או שירד למטה, כשחוזר צריך לברך ברכת המזון, ואחר כך ברכת המוציא. ולענין נטילת ידים, הדבר תלוי אם שמר את ידיו או לא.

פסק מרן

הרי"ף (שם) והרמב"ם (פ"ד מהלכות ברכות ה"ג) והרשב"א (שם) פסקו כדעת רב ששת, שאפילו באמצע הסעודה שינוי רשות מצריך ברכה. והרא"ש (פ"ד דפסחים ס"ו) פסק כדעת רב חסדא, ששינוי מקום מצריך ברכה רק בדברים שברכתם האחרונה בורא נפשות, ולא בסעודה עם פת. מרן השלחן ערוך (סימן קע"ח סעיף א) פסק כשני עמודי הוראה - הרי"ף והרמב"ם - והרמב"ם והרשב"א, שאם יצא באמצע הסעודה, צריך לחזור ולברך המוציא. והרמ"א (ס"ו קע"ח סעיף ב) פסק כדעת הרא"ש, ששינוי מקום בסעודה לא מצריך ברכה.

סב"ל נגד מרן

לכאורה האשכנזים צריכים לנהוג כדעת הרמ"א, ואנחנו הספרדים צריכים לנהוג כדעת מרן, ששינוי מקום גורם לברכה גם באמצע הסעודה. אבל יש לנו כלל של הרב חיד"א (בברכי יוסף סי' ז סק"ג, ועוד) בשם רבותיו, שאומרים ספק ברכות להקל נגד מרן. עד שחידש את זה הרב חיד"א היו נוהגים הכל כדעת מרן, שהרי צריך לשמוע למרא דאתרא גם בהלכות ברכות, ולכן מצד הסברא תמוה מאוד לומר סב"ל נגד מרן, אבל לאחר שהרב חיד"א חידש את זה, האחרונים קיבלו את דבריו, כמו רבי חיים פלאג" (בשו"ת לב חיים ח"א ס"ס ע"ח, ועוד) והבן איש חי (פרשת בראשית אות י, חוקת אות כ"א, פינחס אות ג, ואת יב, נצבים אות ט, ועוד), ועוד. וזה משום חומר איסור ברכה לבטלה, שהרי העולם כולו הזדעזע כשאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" (שבועות לט), לא הזדעזע כשאמר לא תגנוב, לא תרצח, רק בלא תשא, כי זה מראה על יראה מה' יתברך, שלא מעיז להוציא את שם ה' לשוא, ולכן גם אומרים סב"ל נגד מרן. ולכן האחרונים - גם הספרדים - פסקו כדעת הרמ"א שאומרים סב"ל, ואין לחזור ולברך כשיצא באמצע סעודה של פת, כך פסק הגאון רבי יצחק פלאג"י - היה גאון עצום - בספר יפה ללב (ס"ו קע"ח אות ב), וכן פסקו הבן איש חי (פרשת בעלותך אות ב), והכף החיים (ס"ו קע"ח ס"ק ד), וכן אנתנו תופסים הלכה למעשה.

מתי לא אומרים סב"ל נגד מרן

מרן זצ"ל היה כל השנים מזכיר את רבותיו של החיד"א בענין זה, שאומרים סב"ל נגד מרן. אבל בחזון עובדיה ברכות (עמ"י קל"ד, ועמ"ש עמ"י קצ"ב) פקפק קצת בכלל זה, וכתב שאם יש עוד צירוף, כגון שיש ספק ספיקא לברך, יכול לברך. כי החיד"א עצמו בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן טו) כתב שמי שמברך כסברת מרן אין מוחים בידו, שהרי קיבלו הוראות מרן. ואם כן הרב חיד"א עצמו השאיר לנו פתח לברך, וסומכים על זה בצירוף נוסף. ובנידוננו מי שיעשה

כדעת מרן, לברך כשיצא באמצע הסעודה, אין מזניחין אותו, ובפרט אם זה בשבת ורוצה להרוויח מאה ברכות, אבל אם שואל לכתחילה מה לעשות, מורים לו כדעת הרמ"א שלא לברך.

יציאה לשירותים

הלומד בליל שבועות ושותה תה, ובין כוס לכוס יצא לשירותים, כנראה שתה הרבה תה... האם היציאה לשירותים נחשבת הפסק וצריך לחזור ולברך? היום השירותים בדרך כלל נמצאים בתוך הבנין, פעם היו עושים את בית הכסא בחוץ, אני זוכר לפני ששים שנה ויותר, בבית של מרן זצ"ל בשכונת בית ישראל השירותים היה בחוץ, ואפילו המטבח היה גם כן בחוץ, אבל היום זה לא כך. בהליכות עולם (ח"ב עמ"י מד) הביא קצת אחרונים שכתבו שנחשב הפסק, וכשחוזר מבית הכסא צריך לברך. ובילקוט יוסף ח"ג (עמ"י רלא) - שיצא לפני קרוב לשלושים שנה - כתבנו, שמי שלא מברך יש לו על מה שישמוך. והאמת שיש לנו רמב"ן על הרי"ף (פ"י דפסחים דף כד ע"א מדפי הרי"ף), שמזכיר את דברי בה"ג ורב האי גאון בענין זה, אם יציאה לשירותים נחשבת הפסק בסעודה, וכתב למעשה שלא מפסיק, שהרי אין איסור גמור לאכול בשירותים, ובפרט בשירותים שלנו שהוא נקי. לפני כעשר שנים הלכתי למרן זצ"ל והושיב אותי לידו, והראיתי לו את דברי הרמב"ן, אמרתי לו: אני רוצה לפסוק כדברי הרמב"ן, ושירותים לא נחשב הפסק, האם אתה מרשה לי? הרי אסור לחלוק על רבו, וכל שכן גדול הדור, אם לא נתן לו רשות, מרן קרא פעם ושתיים, ואמר לי: אני מרשה לך! ולכן אנחנו מורים כך, שמי ששתה כוס תה ויצא לשירותים ואחר כך רוצה להמשיך את הכוס תה, או שבאמצע אכילת אבטיח יצא לשירותים, כשחוזר אינו צריך לחזור ולברך.

אכילה ושתייה לאחר עמוד השחר

בליל שבועות כשיגיע עמוד השחר, רב הקהילה או הגבאי של בית הכנסת ידפוק על התיבה, ויכריז שלא לאכול יותר, כי מרגע שהגיע זמן תפלה אסור לאכול לפני התפלה. יקדים להודיע דקה או שתיים קודם, כי אולי יש מישהו שיש לו אוכל בפה. ואמנם מותר לשתות מים וסודה, וכן תה וקפה, כמו בכל בוקר לפני התפלה, אבל קולה וטמפו ומיץ תפוזים אסור, כיון שזה לא מים בלבד, אלא משקה לתענוג, ולא יאמר נשאר לי חצי כוס, זה בל תשחית, כי אסור לשתות משקים אלה אחרי עמוד השחר.

ברכות התורה לאחר עמוד השחר

בעלות השחר יפסיק מהלימוד לברך ברכות התורה, אם נמצא באמצע הקטע יכול להמשיך עוד קצת עד סוף הקטע, ויברך ברכות התורה, כך אנחנו הספרדים נוהגים, שגם מי שהיה ער כל הלילה מברך ברכות התורה. החתם סופר נהג (כמובא בשו"ת נטע שורק חיד"ו סימן סג) להביא אחד שישן בלילה, והיה מברך בקול רם ומוציא את כולם ידי חובה. וכך נוהגים עד היום בישיבות של הליטאים, אותו אחד שישן עולה לתיבה נענשה כולו אדם, כי כולם יודעים שהוא ישן בלילה. אבל אצלנו לא נהגו בזה, אלא כולם מברכים את כל ברכות השחר וברכות התורה.

במקום מנהג לא חוששים לסב"ל

אמנם לשון מרן השלחן ערוך (סימן מז סעיף יב) לא ברורה לגמרי, שכתב בזו הלשון: אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. עד כאן לשונו. ומקורו מדברי הרא"ש (פ"ק דברכות סימן ג). הכגן אברהם (סי' מז ס"ק ב, ור"ס תצ"ד) הבין מדברי מרן, שאם לא ישן בלילה אינו צריך לברך גם ביום שאחריו. אבל הפרי חדש (סימן מז סעיף ה) הסביר בדעת מרן, שבמשך כל הלילה לא מברך כל זמן שלא ישן, אבל אם ישן מברך אפילו בלילה, מה שאין כן בבוקר מברך בכל אופן, גם כשלא ישן. כלומר שיש שני דברים שמחייבים בברכות התורה, או שישן בלילה שינת קבע על המיטה, אפילו מעט, או שהגיע הבוקר. וכן פסק מרן החיד"א (בברכי יוסף סימן מז ס"ק יב), וכן פסקו גדולי האחרונים. וכן הוא על פי הקבלה, וכמובא בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף א ע"ג). וכן כתב הרש"ש בספר נהר שלום (דף כ ע"ב). ומכיון שהמנהג לברך כשהגיע עלות השחר, במקום מנהג לא אומרים סב"ל, וכמו שכתב מהר"י איסרלן בשו"ת תרומות הדשן (סימן לה). ולכן אם נמצא ספרדי אצל אשכנזי, יכריז: אני מברך ומכוין להוציא את כולם ידי חובה. וזה עדיף יותר מאשר ישמע מאחר, שהרי המברך בעצמו הוא יותר חשוב מהשומע, ולכן לא צריך לחפש התחכמויות.

נטילת ידים לאחר עמוד השחר

בעלות השחר נוטלים ידים בלי ברכה, כי מרן השלחן ערוך (סימן ד סעיף ג) כתב שיש להסתפק במי שהיה נעור כל הלילה, אם צריך ליטול ידיו בבוקר, האם רוח רעה תלויה בשינה דוקא, ולכן נוטלים ידים בלא ברכה.

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מרחי"ט טפחות סניף: 523 מ.ח.נ. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר. 2. העברה בבית 0546888382 ולצ"ן: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק: <https://nedar.im/7004246> ולצ"ן: עבור "השיעור השבועי". 4. פלא: 0775676076 הרב דוד.